

ارزیابی فنی و اقتصادی افزودن توکسین بایندر ایرانی و خارجی به جیره جوجه‌های گوشتی آلوده به سم آفلاتوکسین با استفاده از روش تصمیم‌گیری چندشاخصی

• امیرحسین علیزاده قمصری (نویسنده مسئول)^۱، سید عبدالله حسینی^۲ و حسنا حاجاتی^۳

۱- دانشیار موسسه تحقیقات علوم دامی کشور، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، کرج، ایران

۲- استاد موسسه تحقیقات علوم دامی کشور، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، کرج، ایران

۳- استادیار موسسه تحقیقات علوم دامی کشور، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، کرج، ایران

تاریخ دریافت: بهمن ۱۴۰۳ تاریخ پذیرش: فروردین ۱۴۰۴

شماره تماس نویسنده مسئول: ۰۹۱۵۱۲۴۱۴۳۳

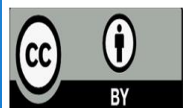
Email: amir3279@gmail.com

شناسه دیجیتال (DOI): 10.22092/ASJ.2025.368513.2460

چکیده

آزمایش حاضر به منظور ارزیابی اثر افزودن توکسین بایندر ایرانی و خارجی به جیره جوجه‌های گوشتی آلوده به سم آفلاتوکسین با استفاده از ۲۰۰ قطعه جوجه خروس یک‌روزه سویه کاب ۵۰۰ با ۵ تیمار، ۴ تکرار و ۱۰ قطعه پرنده در هر تکرار انجام شد. جیره‌های آزمایشی شامل: (۱) جیره پایه بدون آفلاتوکسین و توکسین بایندر (شاهد مثبت)، (۲) جیره پایه حاوی ۱۲۰۰ پی‌پی‌ام آفلاتوکسین B₁ و فاقد توکسین بایندر (شاهد منفی)، (۳) شاهد منفی + توکسین بایندر تجاری مایکوفیکس پلاس® به میزان ۳ گرم در کیلوگرم، (۴) شاهد منفی + توکسین بایندر ایرانی نوی توکس آلفا به میزان ۳ گرم در کیلوگرم و (۵) شاهد منفی + توکسین بایندر ایرانی نوی توکس بتا به میزان ۳ گرم در کیلوگرم جیره بودند. پس از جمع‌آوری داده‌های عملکرد رشد، مساحت سطح جذب پرز ژژنوم، هزینه خوراک مصرفی به ازای هر کیلوگرم وزن زنده و غلظت پروتئین تام سرم جوجه‌های گوشتی در سن ۴۲ روزگی، از مدل تصمیم‌گیری چند شاخصی برای ارزیابی و مقایسه اثر توکسین بایندهای ایرانی و خارجی استفاده شد. نتایج نشان داد که بالاترین امتیاز مدیریتی در این مدل به ترتیب متعلق به تیمارهای شاهد مثبت (۰/۶۸۶۲)، شاهد منفی + نوی توکس آلفا (۰/۶۷۳۰)، شاهد منفی + نوی توکس بتا (۰/۶۶۹۹) و شاهد منفی + مایکوفیکس پلاس (۰/۵۸۵۲) بود. به‌طور کلی توکسین بایندهای ایرانی و خارجی مورد استفاده در این پژوهش توانستند افت عملکرد ناشی از وجود سم در جیره جوجه‌های گوشتی را جبران نمایند و ارجحیت استفاده از محصولات داخلی بیشتر از نمونه خارجی بود.

واژه‌های کلیدی: توکسین بایندر، جوجه گوشتی، عملکرد، ریخت‌شناسی روده، تصمیم‌گیری چندشاخصی.

Research Journal of Livestock Science No 149 pp: 93-104

Technical and economical assessment of adding Iranian and foreign toxin binders to the diet of broiler chickens contaminated with aflatoxin using multi-attribute decision-making method By: A. H. Alizadeh-Ghamsari^{1*}, S. A. Hosseini² and H. Hajati³**1:** Associate Professor, Animal Science Research Institute of Iran, Agricultural Research, Education and Extension Organization (AREEO), Karaj, Iran.**2:** Professor, Animal Science Research Institute of Iran, Agricultural Research, Education and Extension Organization (AREEO), Karaj, Iran.**3:** Assistant Professor, Animal Science Research Institute of Iran, Agricultural Research, Education and Extension Organization (AREEO), Karaj, Iran.

*Corresponding author email address: amir3279@gmail.com

Received: February 2025**Accepted: April 2025**

The present experiment was conducted to evaluate the effect of adding Iranian and foreign toxin binders to the diet of broiler chickens contaminated with aflatoxin, using 200 day-old Cobb 500 chicks with 5 treatments, 4 replicates, and 10 birds in each replicate. The experimental diets included: 1) a basal diet without aflatoxin and toxin binder (positive control), 2) basal diet containing 1200 ppm aflatoxin B₁ and lacking toxin binder (negative control), 3) negative control + commercial foreign toxin binder Mycofix plus® at a rate of 3 grams per kilogram, 4) negative control+ Iranian toxin binder Novitox alpha at a rate of 3 grams per kilogram, and 5) negative control+ Iranian toxin binder Novitox beta at a rate of 3 grams per kilogram of diet. After collecting data on growth performance, jejunal villus surface area, feed cost per kilogram of live body weight and total serum protein concentration of the broiler chickens at 42 days of age, a multi-attribute decision-making model was used to assess and compare the effects of using Iranian and foreign toxin binders. The results showed that the highest management score in this model belonged to the positive control treatment (0.6862), followed by negative control+ Novitox Alfa (0.6730), negative control+ Novitox Beta (0.6699), and negative control+ Mycofix Plus® (0.5852). Overall, the Iranian and foreign toxin binders used in this study were able to compensate for the performance decline caused by the presence of toxins in the diets of broilers, with a preference for using domestic products over foreign samples.

Key words: Toxin binder, Broiler chicken, Performance, Intestinal morphology, Multi-attribute decision-making.**مقدمه**

مایکوتوکسینی در ایران هستند و جزء متابولیت‌های ثانویه تولیدشده توسط گونه‌هایی از قارچ‌ها مانند آسپرژیلوس فلاووس^۱ و آسپرژیلوس پارازیتیکوس^۲ به شمار می‌روند. این قارچ‌ها توانایی رشد و آلوده کردن حبوبات و غلات در هر زمان شامل قبل و بعد از برداشت، انبار کردن و در نهایت انتقال و عمل‌آوری مواد تشکیل‌دهنده خوراک را دارند (Gholami-Shabani و همکاران، ۲۰۱۷).

با افزایش جمعیت ایران، نیاز به تأمین منابع غذایی مختلف به‌طور گسترده افزایش یافته است. با این حال میزان تولیدات داخلی مواد خام و منابع اولیه موردنیاز کشور به‌منظور تهیه خوراک مورد استفاده در

سموم قارچی یا مایکوتوکسین‌ها یکی از عوامل اصلی تهدیدکننده بهره‌وری و کیفیت محصولات صنعت طیور هستند که کنترل تأثیرات آن بسیار حائز اهمیت است (Oğuz و همکاران، ۲۰۱۸). بر اساس اعلام سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد^۱، نزدیک ۲۵ درصد از غلات تولیدی در جهان به مایکوتوکسین‌ها آلوده‌اند. آلودگی به این سموم آثار مخربی را بر محصولات کشاورزی، تولیدات صنعت طیور، خوراک مصرفی و در نهایت غذای انسان به جای می‌گذارد (Eskola و همکاران، ۲۰۲۰).

تاکنون بیش از ۳۵۰ نوع مایکوتوکسین که خوراک مصرفی را آلوده می‌کنند، شناسایی شده است. آفلاتوکسین‌ها متداول‌ترین آلودگی

² *Aspergillus flavus*³ *Aspergillus parasiticus*¹ FAO

توکسین بایندهای چند جزئی تولید شده در ایران و مقایسه آن با نمونه تجاری وارداتی استفاده شد.

مواد و روش‌ها

در آزمایش حاضر از تعداد ۲۰۰ قطعه جوجه خروس یک‌روزه سویه کاب ۵۰۰ با ۵ تیمار، ۴ تکرار و ۱۰ قطعه جوجه در هر تکرار استفاده شد. جیره‌های آزمایشی شامل: (۱) جیره پایه بدون آفلاتوکسین و توکسین بایندر (شاهد مثبت)، (۲) جیره پایه حاوی ۱۲۰۰ پی‌پی‌ام آفلاتوکسین B₁ و فاقد توکسین بایندر (شاهد منفی)، (۳) شاهد منفی + توکسین بایندر تجاری مایکوفیکس پلاس® به میزان ۳ گرم در کیلوگرم، (۴) شاهد منفی + توکسین بایندر نوی توکس آلفا به میزان ۳ گرم در کیلوگرم و (۵) شاهد منفی + توکسین بایندر نوی توکس بتا به میزان ۳ گرم در کیلوگرم جیره بودند که از سن یک تا ۴۲ روزگی در اختیار پرندگان قرار گرفت. پرندگان در طول آزمایش به آب و خوراک به‌صورت آزاد دسترسی داشتند.

آفلاتوکسین B₁ از کشت آسپرژیلوس پارازیٹکوس PTCC-5286 روی بستر دانه برنج تولید شد. بعد از گذشت حدود دو هفته از رشد قارچ با روش TLC، از وجود و سطح آفلاتوکسین B₁ تولیدی در محیط کشت اطمینان حاصل شد (Chen و همکاران، ۲۰۱۱). در ادامه با استفاده از روش HPLC مقدار آفلاتوکسین جیره پایه تعیین و مقدار آفلاتوکسینی که باید برای ساخت جیره شاهد منفی افزوده می‌شد تا به حد ۱۲۰۰ قسمت در میلیون برسد، محاسبه شد. در مورد جیره شاهد مثبت مقدار آفلاتوکسین آن برابر با حد مجاز توصیه شده توسط مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران (استاندارد ملی ایران، کد ۲۵۸۱) و کمتر از ۲۰ قسمت در بیلیون واحد خوراک بود. مایکوفیکس پلاس®، توکسین بایندر خارجی چند جزئی و تولید شرکت اتریشی بایومین^۴ است. نوی توکس آلفا و بتا نیز توکسین بایندهای ایرانی چند جزئی و تولید شرکت دانش بنیان سروش سبز البرز (کرج، ایران) است که در ترکیب آنها علاوه بر آلومینوسیلیکات‌ها، از ترکیبات آنتی‌اکسیدانی، دیواره مخمر ساکارومایسس سرویسه^۵ و باکتری لاکتوباسیلوس لیکلنی‌فورمیس^۶ استفاده شده است. جیره غذایی پایه (جدول ۱) طبق توصیه کاتالوگ سویه کاب ۵۰۰ برای تأمین نیاز مواد مغذی پرندگان در سه دوره آغازین، رشد و پایانی آماده شد (Cobb-Ventrass، ۲۰۱۸).

صنعت طیور، از رشد مناسبی برخوردار نبوده و همین امر موجب شده تا بخش نسبتاً زیادی از اقلام اولیه موردنیاز خوراک طیور از سایر کشورها خریداری شوند. لذا از یک طرف شرایط ویژه تحریم‌های اقتصادی و بُعد مسافت سبب می‌شود این قبیل مواد غالباً از کشورهای تهیه شوند که در معرض آلودگی با انواع سموم قارچی و به‌ویژه آفلاتوکسین‌ها قرار گیرند و از طرف دیگر وضعیت اقلیمی کشور به‌خصوص در مناطق با تراکم بالای واحدهای پرورشی و شرایط انبارداری مواد اولیه غذایی که اغلب مناسب برای رشد انواع مختلف قارچ‌ها هستند، باعث شده تا این قارچ‌ها جزو آلودگی‌های متداول خوراک طیور باشند (سرامی، ۱۳۹۷).

با توجه به اثرات زیان‌آور و عوارض نامطلوب ناشی از مسمومیت با آفلاتوکسین و برای به حداقل رساندن این قبیل اثرات در دام‌های اهلی و به دنبال آن پیشگیری از در معرض قرار گرفتن جوامع انسانی از طریق مصرف فرآورده‌های دام و طیور، راه کارهای مختلفی به کار گرفته می‌شوند که شامل: بهبود کیفیت جیره (بهینه‌سازی سطح پروتئین و اسیدهای آمینه جیره)، استفاده از روش‌های فیزیکی (اشعه فرابنفش و حرارت) و در نهایت استفاده از توکسین بایندهای معدنی (مثل ترکیبات آلومینوسیلیکات‌ها) و یا بیولوژیک از قبیل دیواره سلولی مخمر و باکتری‌ها هستند (Kolossova و Stroka، ۲۰۱۱؛ Bovo و همکاران، ۲۰۱۵).

از آنجا که در تحقیقات طیور چندین ویژگی با مقیاس‌ها و جهت‌های مختلف اندازه‌گیری می‌شود، تصمیم‌گیری بر اساس این نتایج یک چالش اصلی است. برای اتخاذ بهترین تصمیم ممکن بهتر است که همه متغیرها نظر گرفته شوند. تصمیم‌گیری چندشاخصی یکی از بهترین روش‌های توصیه‌شده در سال‌های اخیر است (Javaheri و Barfourrooshi و همکاران، ۲۰۲۳). به نظر می‌رسد که این روش کاربردهای بالقوه‌ای در زمینه تغذیه و پرورش طیور داشته باشد، از جمله این کاربردها می‌توان به انتخاب بهترین سطح یا شکل افزودنی‌های غذایی مانند محرک‌های رشد، توکسین بایندها و سایر موارد اشاره نمود (Lotfollahian و همکاران، ۲۰۲۳).

با توجه به توانایی تولید انواع توکسین بایندها در کشور و لزوم بررسی اثربخش بودن آنها در جهت ارتقاء امنیت غذایی، خوداتکایی و حمایت از محصولات داخلی، در این پژوهش از روش تصمیم‌گیری چندشاخصی برای ارزیابی اثرات استفاده از نسل جدید

⁴ Biomin

⁵ *Saccharomyces cerevisiae*

⁶ *Bacillus licheniformis*

جدول ۱- اجزای تشکیل دهنده و ترکیب شیمیایی جیره غذایی جوجه‌های گوشتی در دوره ۱ تا ۴۲ روزگی

مواد خوراکی (درصد)	۱ تا ۱۴ روزگی	۱۵ تا ۲۸ روزگی	۲۹ تا ۴۲ روزگی
دانه ذرت (۸ درصد پروتئین خام)	۵۴/۸۵	۵۷/۲۵	۶۲/۳۶
کنجاله سویا (۴۴ درصد پروتئین خام)	۳۶/۳۱	۳۴/۰۵	۳۰/۳۹
آرد گلو تن ذرت (۶۰ درصد پروتئین خام)	۲/۹	۱/۵	-
روغن سویا	۱/۸۰	۳/۲۴	۳/۵۴
سنگ آهک	۱/۴۶	۱/۳۲	۱/۲۰
دی کلسیم فسفات	۱/۵۱	۱/۳۰	۱/۲۰
مکمل ویتامینی و معدنی ^۱	۰/۵۰	۰/۵۰	۰/۵۰
دی ال- متیونین	۰/۲۵	۰/۲۵	۰/۲۲
ال- لیزین هیدروکلراید	۰/۲۲	۰/۱۲	۰/۱۲
بی کربنات سدیم	۰/۲۵	۰/۲۵	۰/۲۵
نمک طعام	۰/۲۲	۰/۲۲	۰/۲۲
مواد مغذی (محاسبه شده)			
انرژی قابل متابولیسم (کیلوکالری در کیلوگرم)	۲۹۳۰	۳۰۳۰	۳۱۰۰
پروتئین خام (درصد)	۲۲/۴	۲۰/۸۴	۱۸/۶۳
لیزین قابل هضم (درصد)	۱/۲۲	۱/۱۴	۱
متیونین + سیستین قابل هضم (درصد)	۰/۹۵	۰/۸۵	۰/۸۰
ترئونین قابل هضم (درصد)	۰/۸۶	۰/۷۷	۰/۶۹
والین قابل هضم (درصد)	۰/۹۷	۰/۹۱	۰/۸۰
کلسیم (درصد)	۰/۹۷	۰/۸۷	۰/۸۰
فسفر قابل دسترس (درصد)	۰/۴۸	۰/۴۳	۰/۳۹
سدیم (درصد)	۰/۱۷	۰/۱۷	۰/۱۷
کلر (درصد)	۰/۱۸	۰/۱۸	۰/۱۹
قیمت جیره (تومان)	۲۲۵۰۰	۱۹۰۰۰	۱۸۰۰۰

^۱ مکمل ویتامینی مقادیر ذیل را برای هر کیلوگرم جیره تأمین نمود: ۱۰۰۰۰ واحد بین‌المللی ویتامین A، ۴۵۰۰ واحد بین‌المللی ویتامین D₃، ۶۵ میلی‌گرم ویتامین E، ۵ میلی‌گرم ویتامین K₃، ۱/۶ میلی‌گرم کوبالامین، ۲/۹۷ میلی‌گرم تیامین، ۷/۵ میلی‌گرم ریبوفلاوین، ۵۷ میلی‌گرم نیاسین، ۴/۴۵ میلی‌گرم پیریدوکسین، ۰/۱۸ میلی‌گرم بیوتین، ۱/۹ میلی‌گرم اسید فولیک، ۱۷/۸ گرم اسید پانتوتیک، ۰/۱۲۵ میلی‌گرم اتوکسی کوئین و ۴۸۷/۵ میلی‌گرم کولین کلراید.^۲ مکمل معدنی به ازای هر کیلوگرم جیره مقادیر ذیل را تأمین نمود: ۴۰/۵ میلی‌گرم آهن (سولفات)، ۸۴ میلی‌گرم روی (سولفات)، ۱۶۰ میلی‌گرم منگنز (سولفات)، ۱/۲۶ میلی‌گرم ید (کلسیم یدات)، ۲۰ میلی‌گرم مس (سولفات) و ۰/۳۱ میلی‌گرم سلنیوم (سدیم سلنیت).

خشک به آزمایشگاه منتقل و غلظت پروتئین تام سرم با استفاده از کیت تجاری شرکت پارس آزمون اندازه‌گیری شد. همچنین برای هر تیمار، هزینه خوراک مصرفی به ازای هر کیلوگرم وزن زنده در پایان دوره پرورش محاسبه شد. برای بررسی ویژگی‌های ریخت‌شناسی روده، در سن ۴۲ روزگی

در پایان دوره پرورش وزن بدن، مصرف خوراک، ضریب تبدیل غذایی، درصد ماندگاری و شاخص تولید اندازه‌گیری شدند (Marcu و همکاران، ۲۰۱۳). در سن ۴۲ روزگی، سه پرنده از هر تکرار پس از خون‌گیری، کشتار شده و درصد لاشه و وزن نسبی کبد محاسبه شد. نمونه سرم خون هر پرنده در ظرف حاوی یخ

۱- کمی کردن و بی‌مقیاس‌سازی ماتریس تصمیم (N): برای بی-

مقیاس‌سازی، از بی‌مقیاس‌سازی نرمال استفاده می‌شود.

۲- به‌دست آوردن ماتریس بی‌مقیاس موزون (V): ماتریس بی‌مقیاس

شده (N) در ماتریس قطری وزن‌ها، ضرب می‌شود: W_n

$$V = N \times$$

۳- تعیین راه حل ایده‌آل مثبت و ایده‌آل منفی: راه حل ایده‌آل مثبت و

ایده‌آل منفی به صورت زیر تعریف می‌شوند:

[بردار بهترین مقادیر هر شاخص ماتریس V] = راه حل ایده‌آل

مثبت (V_j^+)

[بردار بهترین مقادیر هر شاخص ماتریس V] = راه حل ایده‌آل

منفی (V_j^-)

بهترین مقادیر برای شاخص‌های مثبت، بزرگ‌ترین و برای

شاخص‌های منفی، کوچک‌ترین مقادیر بوده و بدترین برای

شاخص‌های مثبت، کوچک‌ترین و برای شاخص‌های منفی،

بزرگ‌ترین مقادیر هستند.

۴- به دست آوردن میزان فاصله هر گزینه تا ایده‌آل‌های مثبت و

منفی: فاصله اقلیدسی هر گزینه تا ایده‌آل مثبت (V_j^+) و ایده‌آل

منفی (V_j^-) بر اساس این فرمول‌ها حساب می‌شود.

$$d_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2}$$

$$d_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^+)^2}$$

V_{ij} = مقدار هر گزینه

V_j^+ = مقدار در گزینه‌ای که حداکثر مقدار را دارد و در این گزینه

مقادیر بالاتر، مطلوب‌تر است.

V_j^- = مقدار در گزینه‌ای که حداقل مقدار را دارد و در این گزینه

مقادیر کمتر، مطلوب‌تر است.

d_i^+ = فاصله هر تیمار تا ایده‌آل مثبت

d_i^- = فاصله هر تیمار تا ایده‌آل منفی

۵- تعیین نزدیکی نسبی (CL) یک گزینه به راه حل ایده‌آل:

$$CL = \frac{d_i^-}{d_i^- + d_i^+}$$

در رتبه‌بندی گزینه‌ها، هر گزینه‌ای که CL آن بزرگ‌ترین عدد

محتویات روده سه قطعه پرنده ذبح شده تخلیه شد. در ادامه تقریباً

دو سانتی‌متر از بافت ناحیه میانی ژژنوم هر یک از پرندگان ذبح

شده، برداشته و پس از شستشو و خارج کردن محتویات آن با

سرنگ حاوی سرم نمکی ۰/۹ درصد، در محلول فرمالین ۱۰

درصد تثبیت شد. برای آماده‌سازی نمونه‌های بافت روده، مراحل

آبگیری، شفاف‌سازی و پارافینی شدن انجام شد. سپس برش‌هایی

به ابعاد پنج میکرومتر از هر نمونه تهیه و روی لام قرار داده شد. در

ادامه رنگ‌آمیزی با همتاکسیلین و اتوزین انجام و با کمک

دوربین نصب شده روی میکروسکوپ نوری و نرم‌افزار EPIX

XCAP، ویژگی‌های ریخت‌شناختی^۷ نه عدد پرز سالم به ازای هر

نمونه، بررسی شد. این ویژگی‌ها شامل طول پرز (از نوک پرز تا

محل اتصال پرز و کریپت)، ضخامت پرز (میانگین ضخامت یک

سوم بالایی و دو سوم پایینی پرز) و عمق کریپت (از محل اتصال

پرز و کریپت تا کف کریپت) بودند. میانگین مساحت سطح پرز از

رابطه زیر محاسبه شد (Marchewka و همکاران، ۲۰۲۱).

(میانگین طول پرزها) $\times$ (۲/ میانگین عرض پرزها) $\times 2\pi =$

مساحت سطح پرز

تصمیم‌گیری چند شاخصی و اولویت‌بندی بر اساس

شباهت به راه‌حل ایده‌آل (TOPSIS)

برای انتخاب مناسب‌ترین گزینه در روش‌های تصمیم‌گیری چند

شاخصی (MADM^۸)، می‌توان از ۱۷ مدل مختلف استفاده کرد.

یکی از بهترین مدل‌های تصمیم‌گیری در این خصوص، مدل

TOPSIS^۸ است (مؤمنی، ۱۳۸۵). اساس مدل بر این مفهوم

استوار است که گزینه انتخابی باید کم‌ترین فاصله را با راه حل

ایده‌آل مثبت (بهترین حالت ممکن) و بیش‌ترین فاصله را با راه

حل ایده‌آل منفی (بدترین حالت ممکن)، داشته باشد. نقطه ایده‌آل

به عنوان مناسب‌ترین، وزین‌ترین و قابل‌تصورترین نقطه، تعریف

می‌شود. بهترین گزینه، نزدیک‌ترین گزینه به نقطه ایده‌آل خواهد

بود. فرض بر این است که مطلوبیت هر شاخص، به‌طور یکنواخت،

افزایشی یا کاهش‌ی است. برای حل مسأله با این روش، باید مراحل

زیر را طی نمود (Hosseini و همکاران، ۲۰۲۲):

⁷ Multi attribute decision making

⁸ Technique for order of preference by similarity to ideal solution

باشد، از بقیه گزینه‌ها بهتر است (Hosseini و همکاران، ۲۰۲۲).

نتایج

جدول ۲ ماتریس صفات مورد ارزیابی برای تعیین بهترین نوع توکسین بایندر در آزمایش حاضر را نشان می‌دهد. در این جدول، از معیارهای وزن بدن، مقدار خوراک مصرفی، ضریب تبدیل غذایی، ماندگاری، شاخص تولید، درصد لاشه، وزن نسبی کبد، مساحت سطح پرز، هزینه خوراک مصرفی به ازای هر کیلوگرم

جدول ۲- صفات مورد بررسی در جوجه‌های گوشتی تغذیه شده با تیمارهای مختلف تغذیه‌ای در سن ۴۲ روزگی

صفت مورد بررسی	وزن زنده (گرم)	خوراک مصرفی (گرم)	ضریب تبدیل غذایی	درصد ماندگاری	شاخص تولید لاشه	درصد پروتئین تام سرم (گرم/دسی لیتر)	مساحت سطح پرز (میکرومتر مربع)	وزن نسبی کبد (درصد)	هزینه خوراک/کیلوگرم وزن زنده (تومان)
جیره فاقد سم و توکسین بایندر (شاهد مثبت)	۲۵۴۷	۴۲۶۱	۱/۶۷۳	۹۲/۰	۳۳۵	۴/۷۵	۵۶۹۹۱۰	۲/۱۸	۳۰۸۴۵
جیره دارای سم آفلانوکسین و فاقد توکسین بایندر (شاهد منفی)	۲۲۵۳	۴۰۰۲	۱/۷۷۸	۹۰/۰	۲۷۴	۳/۲۵	۳۸۸۹۰۵	۲/۴۶	۳۲۷۹۴
شاهد منفی + مایکوفیکس پلاس	۲۳۴۵	۳۹۱۴	۱/۶۷۱	۹۲/۵	۳۱۰	۳/۲۵	۷۷۱۴۹۸	۲/۳۳	۳۰۸۰۴
شاهد منفی + نوی توکس آلفا	۲۳۸۳	۴۰۳۶	۱/۶۷۹	۹۲/۵	۳۱۲	۵/۰۰	۸۲۹۶۶۷	۲/۳۶	۳۱۳۲۹
شاهد منفی + نوی توکس بتا	۲۴۴۱	۴۰۶۴	۱/۶۶۷	۹۲/۵	۳۲۲	۴/۰۰	۶۶۱۲۸۴	۲/۲۷	۳۰۷۲۹
نوع ضریب	+	-	-	+	+	+	+	-	-
وزن ضریب	۰/۲۵	۰/۱	۰/۱	۰/۱	۰/۱۵	۰/۰۵	۰/۰۲۵	۰/۰۲۵	۰/۱۵

شدند (۰/۱). این ضریب برای مساحت سطح پرز و درصد لاشه، ۰/۰۵ و برای غلظت پروتئین سرم و وزن نسبی کبد، ۰/۰۲۵ در نظر گرفته شد.

جدول ۳ ماتریس نرمال شده را نشان می‌دهد. این نرمال‌سازی به منظور حذف ابعاد منفی و مثبت شاخص‌های کمی مورد نیاز برای جمع‌آوری ویژگی‌ها انجام شد و برای این منظور از مقیاس نرمال استفاده شد. از آنجا که داده‌های استفاده شده از این جدول به بعد با روش نرمال‌سازی به‌دست آمده و در محدوده صفر تا یک قرار دارند، واحدی ندارند. با توجه به اهمیت نسبی شاخص‌ها و

وزن دهی به صفات مورد ارزیابی بر اساس اهمیت و اثرگذاری صفات مورد بررسی در این مطالعه توسط گروه کارشناسان خبره انجام شد. لذا با توجه به اینکه وزن ۴۲ روزگی جزء صفاتی است که بیش از بقیه تحت تاثیر وجود سم در جیره قرار می‌گیرد و به لحاظ عملکردی حائز اهمیت بالایی است، بیشترین ضریب به این صفت اختصاص یافت (۰/۲۵) و به دنبال آن دو صفت اقتصادی شاخص تولید و هزینه خوراک مصرفی به ازای هر کیلوگرم وزن زنده قرار گرفتند (۰/۱۵). در ادامه دیگر صفات عملکردی شامل ضریب تبدیل غذایی، خوراک مصرفی و ماندگاری، وزن‌دهی

امتیاز مدیریتی مربوط به تیمار فاقد سم و توکسین بایندر (شاهد مثبت) بود (۰/۶۸۶۲) و امتیازات مدیریتی کسب شده پس از آن نشان داد که به ترتیب توکسین بایندهای آلفا (۰/۶۷۳۰)، بتا (۰/۶۶۹۹) و مایکوفیکس پلاس (۰/۵۸۵۲) توانستند اثرات منفی سم را جبران نمایند و کمترین امتیاز مدیریتی نیز در تیمار دارای سم آفلاتوکسین و فاقد توکسین بایندر (شاهد منفی) مشاهده شد (۰/۱۰۳۸).

وزن‌های نسبی در نظر گرفته شده در جدول ۲، ماتریس وزنی شاخص‌ها در جدول ۴ ارائه شد. سپس بر اساس ماتریس تصمیم‌گیری، راه‌حل‌های مثبت و منفی ایده‌آل برای هر شاخص تعیین شد (جدول ۵). در ادامه فاصله هر گزینه از ایده‌آل‌های مثبت و منفی محاسبه شد که نتایج آن‌ها در جدول ۶ نشان داده شده است. جدول ۷ نزدیکی نسبی یک گزینه به راه‌حل ایده‌آل را نشان می‌دهد. در این جدول، هر گزینه‌ای که عدد آن بزرگ‌تر باشد نسبت به دیگری مطلوب‌تر است. طبق نتایج این جدول، بالاترین

جدول ۳- ماتریس نرمال تهیه شده برای جوجه‌های گوشتی تغذیه شده با تیمارهای مختلف تغذیه‌ای

صفت مورد بررسی	وزن زنده	خوراک مصرفی	ضریب تبدیل غذایی	درصد ماندگاری	شاخص تولید	درصد لاشه	پروتئین تام	مساحت سطح	وزن نسبی کبد	هزینه خوراک / وزن زنده
جیره فاقد سم و توکسین بایندر (شاهد مثبت)	۰/۴۷۵۴	۰/۴۶۹۷	۰/۴۴۱۶	۰/۴۴۷۷	۰/۴۸۱۳	۰/۴۳۸۲	۰/۵۱۶۲	۰/۳۸۴۵	۰/۴۱۹۹	۰/۴۴۰۶
جیره دارای سم آفلاتوکسین و فاقد توکسین بایندر (شاهد منفی)	۰/۴۲۰۶	۰/۴۴۱۱	۰/۴۶۹۴	۰/۴۳۷۹	۰/۳۹۳۷	۰/۴۵۰۸	۰/۳۵۳۲	۰/۲۶۲۴	۰/۴۷۳۸	۰/۴۶۸۴
شاهد منفی + مایکوفیکس پلاس	۰/۴۳۷۷	۰/۴۳۱۴	۰/۴۴۱۱	۰/۴۵۰۱	۰/۴۴۵۴	۰/۴۵۲۶	۰/۳۵۳۲	۰/۵۲۰۵	۰/۴۴۸۸	۰/۴۴۰۰
شاهد منفی + نوی توکس آلفا	۰/۴۴۴۸	۰/۴۴۴۹	۰/۴۴۳۲	۰/۴۵۰۱	۰/۴۴۸۳	۰/۴۴۱۲	۰/۵۴۳۳	۰/۵۵۹۸	۰/۴۵۴۶	۰/۴۴۷۵
شاهد منفی + نوی توکس بتا	۰/۴۵۵۶	۰/۴۴۸۰	۰/۴۴۰۱	۰/۴۵۰۱	۰/۴۶۲۶	۰/۴۵۳۱	۰/۴۳۴۷	۰/۴۴۶۲	۰/۴۳۷۲	۰/۴۳۸۹

جدول ۴- ماتریس وزنی تهیه شده برای جوجه‌های گوشتی تغذیه شده با تیمارهای مختلف تغذیه‌ای

صفت مورد بررسی	وزن	خوراک	ضرب	درصد	شاخص	درصد	پروتئین	مساحت	وزن	هزینه
زنده	مصرفی	تبدیل	ماندگاری	تولید	لاشه	تام	سطح	نسبی	خوراک/	کیلوگرم
غذایی						سرم	پرز	کبد	وزن زنده	
جیره فاقد سم و توکسین بایندر (شاهد مثبت)	۰/۱۱۸۹	۰/۰۴۷۰	۰/۰۴۴۲	۰/۰۴۴۸	۰/۰۷۷۲	۰/۰۲۱۹	۰/۰۱۲۹	۰/۰۱۹۲	۰/۰۱۰۵	۰/۰۶۶۱
جیره دارای سم آفلاتوکسین و فاقد توکسین بایندر (شاهد منفی)	۰/۱۰۵۱	۰/۰۴۴۱	۰/۰۴۶۹	۰/۰۴۳۸	۰/۰۵۹۱	۰/۰۲۲۵	۰/۰۰۸۸	۰/۰۱۳۱	۰/۰۱۱۸	۰/۰۷۰۳
شاهد منفی + مایکوفیکس پلاس	۰/۱۰۹۴	۰/۰۴۳۱	۰/۰۴۴۱	۰/۰۴۵۰	۰/۰۶۶۸	۰/۰۲۲۶	۰/۰۰۸۸	۰/۰۲۶۰	۰/۰۱۱۲	۰/۰۶۶۰
شاهد منفی + نوی توکس آلفا	۰/۱۱۱۲	۰/۰۴۴۵	۰/۰۴۴۳	۰/۰۴۵۰	۰/۰۶۷۲	۰/۰۲۲۱	۰/۰۱۳۶	۰/۰۲۸۰	۰/۰۱۱۴	۰/۰۶۷۱
شاهد منفی + نوی توکس بتا	۰/۱۱۳۹	۰/۰۴۴۸	۰/۰۴۴۰	۰/۰۴۵۰	۰/۰۶۹۴	۰/۰۲۲۷	۰/۰۱۰۹	۰/۰۲۲۳	۰/۰۱۰۹	۰/۰۶۵۸

جدول ۵- ماتریس ایده‌آل منفی و مثبت برای ارزیابی عملکرد جوجه‌های گوشتی تغذیه شده با تیمارهای مختلف تغذیه‌ای

صفت	وزن زنده	خوراک	ضرب	درصد	شاخص	درصد	پروتئین	مساحت سطح	وزن	هزینه خوراک/
مورد بررسی	مصرفی	تبدیل	ماندگاری	تولید	لاشه	تام	پرز	نسبی	کیلوگرم وزن	زنده
ایده‌آل مثبت	۰/۱۱۸۹	۰/۰۴۳۱	۰/۰۴۴۰	۰/۰۴۵۰	۰/۰۷۷۲	۰/۰۲۲۷	۰/۰۱۳۶	۰/۰۲۸۰	۰/۰۱۰۵	۰/۰۶۵۸
ایده‌آل منفی	۰/۱۰۵۱	۰/۰۴۷۰	۰/۰۴۶۹	۰/۰۴۳۸	۰/۰۵۹۱	۰/۰۲۱۹	۰/۰۰۸۸	۰/۰۱۳۱	۰/۰۱۱۸	۰/۰۷۰۳

جدول ۶- تعیین فاصله بین مقادیر و راه‌حل‌های ایده‌آل مثبت و منفی برای ارزیابی عملکرد جوجه‌های گوشتی تغذیه شده با تیمارهای مختلف تغذیه‌ای

صفت مورد بررسی	ایده‌آل مثبت	ایده‌آل منفی
جیره فاقد سم و توکسین بایندر (شاهد مثبت)	۰/۰۰۹۶	۰/۰۲۱۰
جیره دارای سم آفلاتوکسین و فاقد توکسین بایندر (شاهد منفی)	۰/۰۲۵۲	۰/۰۰۲۹
شاهد منفی + مایکوفیکس پلاس	۰/۰۱۲۰	۰/۰۱۷۰
شاهد منفی + نوی توکس آلفا	۰/۰۰۹۴	۰/۰۱۹۳
شاهد منفی + نوی توکس بتا	۰/۰۰۸۷	۰/۰۱۷۶

جدول ۷- ضریب نزدیکی محاسبه شده برای ارزیابی عملکرد جوجه‌های گوشتی تغذیه شده با تیمارهای مختلف تغذیه ای

ضریب نزدیکی	صفت مورد بررسی
۰/۶۸۶۲	جیره فاقد سم و توکسین بایندر (شاهد مثبت)
۰/۶۷۳۰	شاهد منفی + نوی توکس آلفا
۰/۶۶۹۹	شاهد منفی + نوی توکس بتا
۰/۵۸۵۲	شاهد منفی + مایکوفیکس پلاس
۰/۱۰۳۸	جیره دارای سم آفلاتوکسین و فاقد توکسین بایندر (شاهد منفی)

بحث

آلودگی جیره به سم آفلاتوکسین منجر به وارد آمدن زیان‌های قابل توجه به صنعت پرورش طیور می‌شود (سرامی، ۱۳۹۷) و پژوهش‌ها از دیرباز نشان داده که وجود این سم در خوراک باعث کاهش وزن بدن، خوراک مصرفی و افزایش ضریب تبدیل می‌گردد (Liu و همکاران، ۲۰۱۸؛ Zou و همکاران، ۲۰۲۳). افزایش ضریب تبدیل غذایی در گروه مصرف‌کننده آفلاتوکسین احتمالاً به دلیل کاهش اشتها در این گروه است که این خود می‌تواند یک روش دفاعی در مرغ‌ها برای کاهش اثرات آفلاتوکسین باشد.

ژائو^۹ و همکاران (۲۰۱۰) در پژوهش خود گزارش کردند درصد تلفات در گروه شاهد و گروه‌هایی که غلظت یک و دو میلی‌گرم در کیلوگرم آفلاتوکسین را دریافت کردند به ترتیب ۴، ۱۲، ۲۸ درصد بود. بنابراین یکی از دلایل کاهش شاخص تولید در گروه شاهد منفی، کاهش وزن زنده، افزایش ضریب تبدیل غذایی و کاهش درصد ماندگاری بود که با نتایج شاخص تولید در گزارش‌های گذشته مطابقت داشت (Nemati و همکاران، ۲۰۱۵).

آنچه در نتایج این پژوهش در زمینه اثربخشی مثبت توکسین بایندر بر تخفیف اثرات سم مشاهده شد، با یافته‌های گذشته مشابهت داشت (Monson و همکاران ۲۰۱۵، Azghadi و همکاران، ۲۰۲۴). نتایج پژوهش‌ها نشان داده که استفاده هم‌زمان پروپیونی باکتریوم و لاکتوباسیلوس در جیره طیور به‌طور معنی‌داری باعث کاهش ۴۰ درصدی جذب آفلاتوکسین در روده (دوازدهه) مرغ‌ها

شد (Monson و همکاران، ۲۰۱۵). در پژوهشی دیگر استفاده از روش تصمیم‌گیری چند شاخصی نشان داد که افزودن توآمان توکسین بایندر چند جزئی (ASRI1) و پروبیوتیک پروتکسین®، گزینه مناسبی برای بهبود صفات تولیدی جوجه‌های گوشتی در شرایط مصرف جیره‌های آلوده به آفلاتوکسین است (اسدی و همکاران، ۱۴۰۱). اخیراً، فوجساتو^{۱۰} و همکاران (۲۰۲۴) نیز نشان دادند که استفاده توآمان از ساکارومایسس سرویزیه و لاکتوباسیلوس رامونوس در جیره جوجه‌های گوشتی باعث کاهش اثرات منفی آفلاتوکسین بر میانگین وزن و ضریب تبدیل غذایی می‌شود که با نتایج پژوهش حاضر که از توکسین بایندره‌های چندجزئی حاوی لاکتوباسیلوس‌ها و مخمر استفاده شده بود، مشابهت داشت. این موضوع می‌تواند به خواص ضد مایکوتوکسینی این میکروارگانیسم‌ها مرتبط باشد (Fochesato و همکاران، ۲۰۱۹؛ Ploni و همکاران، ۲۰۲۰).

از میان اجزای مختلف لاشه افزودن سم سبب افزایش وزن نسبی کبد جوجه‌های گوشتی در پژوهش حاضر شد. لیو^{۱۱} و همکاران (۲۰۲۲) نیز افزایش وزن کبد را در تیمارهایی که آفلاتوکسین دریافت کرده بودند را گزارش کردند. افزایش وزن کبد و کلیه می‌تواند به تشدید فعالیت این اندام‌ها در جهت دفع سم از بدن مرتبط باشد (Guo و همکاران، ۲۰۲۲).

در پژوهش حاضر افزودن سم آفلاتوکسین به جیره سبب کاهش غلظت پروتئین کل در سرم خون جوجه‌های گوشتی شد. به‌طور مشابه در پژوهش‌های دیگر نیز کاهش سطح پروتئین، کلسیم و

¹⁰ Fochesato¹¹ Liu⁹ Zhao

است که تبدیل آفلاتوکسین به ترکیب سمی AFB1-exo-8,9-epoxide تنها در کبد انجام نشده بلکه در روده نیز صورت می گیرد و حضور توکسین بایندر مناسب در جیره می تواند در این فرآیند (تولید متابولیت های سمی در روده) اختلال ایجاد نماید (Lai و همکاران، ۲۰۲۲).

نتیجه گیری نهایی

به طور کلی استفاده از سیستم تصمیم گیری چند شاخصی نشان داد که در بین توکسین بایندهای مورد ارزیابی، به ترتیب توکسین بایندهای نوی توکس آلفا، نوی توکس بتا و میکوفیکس پلاس دارای اولویت مصرف در جیره های جوجه های گوشتی به ویژه در شرایط آلودگی به آفلاتوکسین هستند.

منابع

اسدی، س.ب.، آفاشاهی، ع.، فخرائی، ج.، حسینی، س. ع. و منصوری یاراحمدی، ح. (۱۴۰۱). بررسی اثرات جاذب های سموم و زیست یار باکتریایی بر عملکرد رشد جوجه های گوشتی با استفاده از روش مدیریت تصمیم گیری چند شاخصی. نشریه علوم دامی (پژوهش و سازندگی)، ۱۳۴ (۳۵): ۱۷-۲۸.

چسرامی، س. (۱۳۹۷). بهینه سازی و تولید توکسین بایندر میکروبی و ارزیابی کارایی آن در آزمون های مزرعه. پایان نامه دکتری تخصصی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اراک.

مؤمنی، م. (۱۳۸۵). مباحث نوین تحقیق در عملیات (چاپ اول)، انتشارات دانشگاه تهران. ص. ۱۸۰.

Agboola, A.F., Omidiwura, B.R.O., Odu, O., Odupitan, F.T. and Iyayi, E.A. (2015). Effect of probiotic and toxin binder on performance, intestinal microbiota and gut morphology in broiler chickens. *Journal of Animal Science Advances*. 5(7): 1369-1379. doi.org/10.5455/jasa.20150709085312

Azghadi, M.A., Sedghi, M., Sarrami, Z., Kimiaetalab, M.V., Ghasemi, R. and Mohammadi, I. (2024). Effect of adding a toxin binder to the aflatoxin-infected diet on growth performance, intestinal morphology, immune responses, and liver pathological changes of broilers. *Brazilian Journal of Poultry Science*. 26(4): 1-14. doi.org/10.1590/1806-9061-2024-1950

فسفر سرم در شرایط مسمومیت جوجه های گوشتی با آفلاتوکسین گزارش شده است (Zhao و همکاران، ۲۰۱۰؛ Chen و همکاران، ۲۰۱۴). استفاده از توکسین بایندهای نوی توکس آلفا و بتا سبب بهبود این شاخص شد.

اندازه طول پرز میزان جذب در روده را نشان می دهد و کریپت ها مسئول جایگزینی پرزهای ازدست رفته هستند. پرز بلند نشان دهنده جذب خوب و کریپت مسطح به این معنی است که جایگزینی پرزها به خوبی انجام می شود و نسبت طول پرز به عمق کریپت می تواند نشان دهنده میزان هضم و جذب در روده کوچک باشد (Yang و همکاران، ۲۰۱۲). در پژوهش حاضر، افزودن آفلاتوکسین B₁ به جیره سبب کاهش شاخص جذب در ژژنوم شد و استفاده از توکسین بایندر تجاری، نوی توکس آلفا و نوی توکس بتا سبب بهبود اثرات منفی سم بر شاخص جذب شد. کاهش طول پرز در هر سه بخش روده باریک در اثر سم گزارش شده است (Monson و همکاران، ۲۰۱۵). پرز کوتاه و عمق نامناسب کریپت نشان دهنده جذب پایین مواد مغذی و در نتیجه کاهش عملکرد است (Agboola و همکاران، ۲۰۱۵).

اصولاً سلول های که نرخ تکثیر بالایی دارند، هدف اصلی آفلاتوکسین ها هستند و این ترکیب باعث مهار سنتز پروتئین از طریق اتصال به RNA شده و نیز تمایل بالایی برای اتصال به DNA دارد. این اتفاقات در روده باعث تأثیر و اختلال در هضم و جذب از طریق تأثیر بر تکثیر پرزها و نیز اختلال در عملکرد روده می شود (Murugesan و همکاران، ۲۰۱۵).

در بین اندام های پرنده، روده به طور مستقیم با میکوتوکسین ها در ارتباط است (Grenier و Applegate، ۲۰۱۳)؛ با این وجود، در پژوهش حاضر پرندگان دریافت کننده توکسین بایندر توانستند به خوبی اثرات سوء آفلاتوکسین بر شاخص جذب را کنترل کنند و این مشاهده با نتایج عملکرد این تیمارها نیز هم خوانی داشت. به طور مشابه در تحقیقی کاهش طول پرز روده در بوقلمون ها تحت تأثیر جیره آلوده به سم قارچ فوزاریوم دیده شد، ولی دیواره مخمر (گلوکومانان) استفاده شده در جیره توانست، این کاهش طول پرز را جبران نماید (Devreese و همکاران، ۲۰۱۴). لازم به ذکر

- Bovo, F., Franco, L.T., Kobashigawa, E., Rottinghaus, G.E., Ledoux, D.R. and Oliveira, C.A.F. (2015). Efficacy of beer fermentation residue containing *Saccharomyces cerevisiae* cells for ameliorating aflatoxicosis in broilers. *Poultry Science*. 94(5): 934-942. doi.org/10.3382/ps/pev067
- Chen, J., Chen, K., Yuan, S., Peng, X., Fang, J., Wang, F., Cui, H., Chen, Z., Yuan, J. and Geng, Y. (2011). Effects of aflatoxin B₁ on oxidative stress markers and apoptosis of spleens in broilers. *Toxicology and Industrial Health*, 14: 1-7.
- Chen, X., Horn, N. and Applegate, T.J. (2014). Efficiency of hydrated sodium calcium aluminosilicate to ameliorate the adverse effects of graded levels of aflatoxin B₁ in broiler chicks. *Poultry Science*. 93(8): 2037-2047. doi.org/10.3382/ps.2014-03984
- Cobb-Vantress. 2018. Cobb 500 Broiler Performance and Nutrition Supplement. www.Cobb-Vantress.com
- Devreese, M., Girgis, G.N., Tran, S.T., De Baere, S., De Backer, P., Croubels, S. and Smith, T.K. (2014). The effects of feed-borne *Fusarium* mycotoxins and glucomannan in turkey poults based on specific and non-specific parameters. *Food and chemical toxicology*, 63(1): 69-75. doi.org/10.1016/j.fct.2013.10.044
- Eskola, M., Kos, G., Elliott, C.T., Hajšlová, J., Mayar, S., and Krska, R. (2020). Worldwide contamination of food-crops with mycotoxins: Validity of the widely cited 'FAO estimate' of 25%. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*. 60(16): 2773-2789. doi.org/10.1080/10408398.2019.1658570
- Fochesato, A.S., Cuello, D., Poloni, V., Galvagno, M.A., Dogi, C.A. and Cavaglieri, L.R. (2019). Aflatoxin B₁ adsorption/desorption dynamics in the presence of *Lactobacillus rhamnosus* RC007 in a gastrointestinal tract-simulated model. *Journal of Applied Microbiology*. 126(1): 223-229. doi.org/10.1111/jam.14101
- Fochesato, A.S., Martínez, M.P., Cuello, D., Poloni, V.L., Luna, M.J., Magnoli, A.P., Fernández, C. and Cavaglieri, L.R. (2024). Effects of a mixed additive based on *Saccharomyces cerevisiae* and *Lactobacillus rhamnosus* on broilers exposed to aflatoxin B₁ by contaminated feed. *Revista Argentina de Microbiología*. 56(3): 312-321. doi.org/10.1016/j.ram.2023.11.006
- Gholami-Shabani, M., Shams-Ghahfarokhi, M. and Razzaghi-Abyaneh, M. (2017). Aflatoxins and aflatoxigenic fungi in Iran: A systematic review of the past, present, and future. *Mycologia Iranica* 4(2): 65-84. doi.org/10.22043/mi.2017.116760
- Grenier, B. and Applegate, T.J. (2013). Modulation of intestinal functions following mycotoxin ingestion: meta-analysis of published experiments in animals. *Toxins*, 5(2): 396-430. doi.org/10.3390/toxins5020396
- Guo, H., Wang, P., Liu, C., Zhou, T., Chang, J., Yin, Q., Wang, L., Jin, S., Zhu, Q., and Lu, F. (2022). Effects of compound mycotoxin detoxifier on alleviating aflatoxin B₁-induced inflammatory responses in intestine, liver and kidney of broilers. *Toxins*, 14(10): 665. doi.org/10.3390/toxins14100665
- Hosseini, S.A., Alizadeh-Ghamsari, A.H., Lotfollahian, H., Javaheri-Barfourooshi, H., Amirsadeghi, M. and Yousefi, K. (2022). Determining the optimal level of wheat middlings in the diet of Arian broilers by multi-attribute decision making method. *Research Journal of Livestock Science*. 35(136): 59-70. doi.org/10.22092/asj.2022.355979.2179
- Javaheri-Barfourooshi, H., Sadeghipanah, H., Asadzadeh, N., Hosseini, S.A. and Alizadeh-Ghamsari, A.H. (2023). Multi-attribute decision-making: use of scoring methods to choose the best form of dietary fat supplement in pregnant Saanen goats. *Veterinary Medicine and Science*. 9(6): 2912-2919. doi.org/10.1002/vms3.1298
- Kolosova, A. and Stroka, J. (2011). Substances for reduction of the contamination of feed by mycotoxins: a review. *World Mycotoxin Journal*. 4(3): 225-256. doi.org/10.3920/WMJ2011.1288
- Lai, Y., Sun, M., He, Y., Lei, J., Han, Y., Wu, Y., Bai, D., Guo, Y. and Zhang, B. (2022). Mycotoxins binder supplementation alleviates

- aflatoxin B₁ toxic effects on the immune response and intestinal barrier function in broilers. *Poultry Science*. 101(3): 101683. doi.org/10.1016/j.psj.2021.101683
- Liu, N., Wang, J.Q., Jia, S.C., Chen, Y.K. and Wang, J. P. (2018). Effect of yeast cell wall on the growth performance and gut health of broilers challenged with aflatoxin B₁ and necrotic enteritis. *Poultry Science*. 97(2): 477-484. doi.org/10.3382/ps/pex342
- Liu, W.C., Yang, Y.Y., Pushparaj, K. and Balasubramanian, B. (2022). Evaluation of hepatic detoxification effects of *Enteromorpha prolifera* polysaccharides against aflatoxin B₁ in broiler chickens. *Antioxidants*. 11(9): 1757. doi.org/10.3390/antiox11091757
- Lotfollahian, H., Hajati, H., Hossieni, S.A., Alizadeh-Ghamsari, A.H. and Tasharofi, S. (2023). Assessing of peppermint as a replacement for antibiotic and probiotic using technique for order of preference by similarity to the ideal solution. *Iranian Journal of Applied Animal Science*. 13(3): 527-534.
- Marchewka, J., Sztandarski, P., Zdanowska-Sąsiadek, Ż., Adamek-Urbańska, D., Damaziak, K., Wojciechowski, F., Riber, A.B. and Gunnarsson, S. (2021). Gastrointestinal tract morphometrics and content of commercial and indigenous chicken breeds with differing ranging profiles. *Animals*, 11(7): 1881. https://doi.org/10.3390/ani11071881
- Marcu A., Vacaru-Opriş I., Dumitrescu G., Ciochina L.P., Marcu A., Nicula M., Peţ I., Dronca D. and Kelciov B. (2013). The influence of the genotype on economic efficiency of broiler chicken's growth. *Scientific Papers Animal Science and Biotechnologies*. 46(2): 339-346.
- Monson, M.S., Coulombe, R.A. and Reed, K.M. (2015). Aflatoxicosis: Lessons from toxicity and responses to aflatoxin B₁ in poultry. *Agriculture*. 5(3): 742-777. doi.org/10.3390/agriculture5030742
- Murugesan, G.R., Ledoux, D.R., Naehrer, K., Berthiller, F., Applegate, T.J., Grenier, B., Phillips, T.D. and Schatzmayr, G. (2015). Prevalence and effects of mycotoxins on poultry health and performance, and recent development in mycotoxin counteracting strategies. *Poultry Science*. 94(6): 1298-1315. doi.org/10.3382/ps/pev075
- Nemati, Z., Karimi, A. and Besharati, M. (2015). Effects of aflatoxin B₁ and yeast cell wall supplementation on the growth performance of broilers. In Proceedings of International Conference on Innovations in Chemical and Agricultural Engineering. pp. 117-120. Kaula Lumpur, Malaysia.
- Oğuz, H., Bahçivan, E. and Erdoğan, T. (2018). Detoxification of aflatoxin in poultry feed: An update. *Eurasian Journal of Veterinary Sciences*. 34(4): 204-227. doi.org/10.15312/EurasianJVetSci.2018.203
- Poloni, V., Magnoli, A., Fochesato, A., Cristofolini, A., Caverzan, M., Merkis, C., Montenegro, M. and Cavaglieri, L. (2020). A *Saccharomyces cerevisiae* RC016-based feed additive reduces liver toxicity, residual aflatoxin B₁ levels and positively influences intestinal morphology in broiler chickens fed chronic aflatoxin B₁-contaminated diets. *Animal Nutrition*. 6(1): 31-38. doi.org/10.1016/j.aninu.2019.11.006
- Yang, J., Bai, F., Zhang, K., Lv, X., Bai, S., Zhao, L., Peng, X., Ding, X., Li, Y. and Zhang, J. (2012). Effects of feeding corn naturally contaminated with AFB₁ and AFB₂ on performance and aflatoxin residues in broilers. *Czech Journal of Animal Science*. 57: 506-515. doi.org/10.17221/6383-CJAS
- Zhao, J., Shirley, R.B., Dibner, J.D., Uraizee, F., Officer, M., Kitchell, M., Vazquez-Anon, M. and Knight, C.D. (2010). Comparison of hydrated sodium calcium aluminosilicate and yeast cell wall on counteracting aflatoxicosis in broiler chicks. *Poultry Science*. 89(10): 2147-2156. doi.org/10.3382/ps.2009-00608
- Zou, Y., Liu, S.B., Zhang, Q. and Tan, H.Z. (2023). Effects of Aflatoxin B₁ on growth performance, carcass traits, organ index, blood biochemistry and oxidative status in Chinese yellow chickens. *Journal of Veterinary Medical Science*. 85(9): 1015-1022. doi.org/10.1292/jvms.23-013